

სასოფლო-სამეურნეო წარმოების ეფექტიანობის ამაღლების მიმართულებები

დეზდემონა მაღლაკელიძე,

აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი

ნათელა ვაშაკიძე

აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი

დიანა უზლავა

აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის მოწვეული სპეციალისტი
ბიზნესის ადმინისტრირების დოქტორი

რეზიუმე

სასოფლო-სამეურნეო წარმოების ეფექტიანობის ამაღლებისადმი ინტერესის გაღვივება გამოწვეულია იმით, რომ სხვა დარგებთან ერთად, სოფლის მეურნეობაც დღეისათვის მძიმე კრიზისულ მდგომარეობაშია. აქ მკვეთრად დაეცა სასოფლო-სამეურნეო წარმოების მოცულობა. აგრარული სფერო მხოლოდ მისთვის დამახასიათებელი სპეციფიკური ნიშან-თვისებების მატარებელია. სასოფლო-სამეურნეო წარმოების ეფექტიანობაზე უარყოფითად მოქმედებს იაფასიანი და დაბალხარისხიანი სოფლის მეურნეობის პროდუქციის

იმპორტი უცხოეთის ქვეყნებიდან. ამიტომაც აგრარული სფეროს მართვა ძალზე რთულია და ხშირად სპეციფიკურ დიფერენცირებულ მიდგომას მოითხოვს.

სოფლის მეურნეობის განვითარებისათვის აუცილებელია სასოფლო-სამეურნეო წარმოებაში ინვესტიციის მოზიდვა, პრიორიტეტული სფეროების გამოყოფა და მათი განვითარებისათვის სახელმწიფოს მიერ მიზნობრივი პროგრამები შემუშავება.

საკვანძო სიტყვები: სოფლის მეურნეობა, ეფექტიანობა, ინვესტიცია, მიზნობრივი პროგრამები, სუბსიდიები.

DIRECTIONS FOR INCREASING THE EFFICIENCY OF AGRICULTURAL PRODUCTION

Desdemona Maghlakelidze,

Akaki Tsereteli State University Associate Professor,

Natela Vashakidze

Akaki Tsereteli State University Associate Professor

Diana Uglava

Akaki Tsereteli State University Invited Specialist, Doctor of Business Administration

of agricultural production has fallen sharply here. The agrarian field has only specific traits characteristic of it. Import efficiency of cheap and low-quality agricultural products from foreign countries has a negative impact on the efficiency of agricultural production. This is why managing the agrarian sector is very difficult and often requires a specific differentiated approach.

For the development of agriculture, it is necessary to attract investment in agricultural production, allocate priority areas and develop targeted programs by the state for their development.

Keywords: Agriculture, efficiency, investment, targeted programs, subsidies.

SUMMARY

The growing interest in increasing the efficiency of agricultural production is due to the fact that, among other fields, agriculture is currently in a severe crisis. The volume

შესავალი

საქართველოში საბაზრო ურთიერთობათა დამკვიდრება წინაღმდეგობებით აღსავსე გზით მიმდინარეობს. რამდენჯერმე შეიცვალა წარმოებით ურთიერთობათა ფორმები, რამაც, გზადაგზა ბევრი და ზოგჯერ შეუსაბამო დისპროპორცია გამოიწვია ეროვნული ეკონომიკის განვითარებაში. მსოფლიოში მიმდინარე გლობალურმა და შეუქცევადმა პოლიტიკურმა, ეკონომიკურმა და სოციალურმა ცვლილებებმა ჩვენს ქვეყანაში ამ პროცესს მეტი გასაქანი აღარ მისცა და იგი მეტნაკლებად საბაზრო ურთიერთობათა ჩარჩოებში მოაქცია. დღეისათვის მძიმე კრიზისულ მდგომარეობაშია სხვა დარგებთან ერთად სოფლის მეურნეობაც. სადაც მკვეთრად დაეცა სასოფლო-სამეურნეო წარმოების მოცულობა.

ძირითადი ტექსტი

სასოფლო-სამეურნეო წარმოების მოცულობის მკვეთრად დაცემა, უწინარეს ყოვლისა, განპირობებულია იმ მოვლენებით, რომელსაც უკანასკნელ წლებში ადგილი ჰქონდა ჩვენს ქვეყანაში როგორცაა: რეფორმების არაკომპლექსურად წარმართვა, საკუთრებით ურთიერთობათა ტრანსფორმაცია, საომარი მოქმედებანი, ამ ბოლო პერიოდში COVID-19 და ა.შ. ასევე, რაც შეეხება მინის პრივატიზაციის პირველ ეტაპს იგი, გარკვეული ხარვეზებით ჩატარდა და ამ ღონისძიებამ მიუხედავად უმნიშვნელო დადებითი ეფექტისა, ვერ უზრუნველყო ძირითადი მიზნის - სოფლის მეურნეობის პროდუქციის წარმოების გაზრდა. ყოველივე ამას ემატება აგრეთვე, ის რომ აგრარული სფერო საკმაოდ

სპეციფიკური ნიშან-თვისებების მატარებელია, ამის გამო ზოგიერთი თავისებურება მხოლოდ მისთვის არის დამახასიათებელი. მაგალითად, სეზონურობა, მისი ნიადაგურ-კლიმატურ პირობებზე მკაცრი დამოკიდებულება, არ იცვლება მიწის ტერიტორიის ადგილმდებარეობა და განსაზღვრულობა. სანარმოო და სამუშაო ციკლის დაუმთხვევლობა, მიღებული პროდუქციისა და ნედლეულის მრავალმხრივი გამოყენების შესაძლებლობა და სხვა. „სოფლის მეურნეობა გამოირჩევა ყველა სხვა დარგისაგან. ეს არის სექტორი, სადაც საჭიროა დიდი შრომის ჩადება, რომელიც შემდგომ გარკვეული მიზეზების გამო (სტიქიური მოვლენები, დაავადებები და სხვ.) შეიძლება არ დაფასდეს. რისკების კონტროლი და მათი მინიმუმამდე დაყვანა ფერმერისთვის ხშირად შეუძლებელი ხდება.“ [1.153] ამიტომაც აგრარული სფეროს მართვა ძალზე რთულია და ხშირად სპეციფიკურ დიფერენცირებულ მიდგომას მოითხოვს. ყოველივე ეს ართულებს სასაოფლო-სამეურნეო სანარმოოთა ეფექტიან მუშაობას.

ცალკე უნდა აღინიშნოს საქართველოს სასოფლო-სამეურნეო წარმოების ეფექტიანობაზე უარყოფითად მოქმედი ისეთი გარე ფაქტორი, როგორიცაა იაფსაიანი და დაბალხარისხიანი სოფლის მეურნეობის პროდუქციის იმპორტი უცხოეთის მეზობელი ქვეყნებიდან, განსაკუთრებით კი თურქეთიდან. ასეთ პირობებში, ჩვენს ქვეყანაში დაბალი ტექნიკური და ტექნოლოგიური უზრუნველყოფის გამო, სასოფლო-სამეურნეო წარმოების პროდუქციის თვითღირებულება და, შესაბამისად პროდუქციის ფასი მაღალია, ვიდრე ანალოგიური იმპორტული საქონლისა. ყოველივე ამის და კიდევ სხვა ფაქტორის გამო, ჩვენს ფერმერებს და მწარმეებს ეკარგებათ სასოფლო-სამეურნეო წარმოების გადიდების სტიმული, რადგან ისინი კარგავენ ეროვნულ ბაზარს. იმისათვის, რომ გადიდეს სამამულო სასოფლო-სამეურნეო წარმოების მოცულობა და პროდუქცია გახდეს კონკურენტუნარიანი საშინაო და საგარეო ბაზარზე, საჭიროა მონივნავე ტექნიკის და ტექნოლოგიების დანერგვა, შრომის ორგანიზაციის ცივილიზებული ფორმების შემოღება, აგროსექტორის სტრუქტურული გარდაქმნა, ფასნარმოქმნის სრულყოფა და, რაც ყველაზე მთავარია, მაღალი სტანდარტების სასოფლო-სამეურნეო ინფრასტრუქტურის შექმნა.

ამ ამოცანათა გადასაწყვეტად საჭიროა სასოფლო-სამეურნეო წარმოებაში უცხოური ინვესტიციის მოზიდვა. პრიორიტეტული სფეროების გამოყოფა და მათი განვითარებისათვის მიზნობრივი პროგრამების შემუშავება. სუბსიდირების პოლიტიკა ფინანსური პოლიტიკის შემადგენელი ნაწილია, იგი დიდ როლს ასრულებს ფინანსური პოლიტიკით განსაზღვრული საბოლოო შედეგების მიღწევაში. სოფლის მეურნეობა კარგად ასახავს სუბსიდირების პოლიტიკის სხვადასხვა აქტუალურ საკითხებს. სუბსიდირების გამოყენების შედეგები უნდა შეფასდეს სანარმოებზე ზემოქმედების ეფექტიანობის კუთხით, ასევე რამდენად გამოინვია სახელმწიფო სუბსიდირების პროგრამებმა სამეურნეო სუბიექტების საქმიანი აქტივობის ზრდა. რომელიც

საბოლოო ჯამში უნდა იყოს ასახული ზოგად მაჩვენებლებში მთელი დარგის მასშტაბით.

ეფექტიანობის შეფასებისას გასათვალისწინებელია რამოდენიმე საკითხი. პირველ რიგში უნდა დადგინდეს ის დამატებითი ფაქტორები, გარდა სუბსიდირებისა, რომლებმაც გავლენა მოახდინეს სანარმოებზე და ფერმერულ მეურნეობებზე. მსგავს ფაქტორებს მიეკუთვნება: 2008 წლის ფინანსური კრიზისი, 2008 წლის ომი და სხვა. გამომდინარე აქედან, გარკვეული მაჩვენებლები წლების მიხედვით შესაძლოა ნაკლებად შესადაარისი იყოს თუმცა საერთო ტენდენციების და მიმართულებების დადგენა შესაძლებელია.

თეორიის თანახმად სუბსიდირების თანხებს ხელი უნდა შეეწყოს სანარმოების საქმიანი აქტიურობის ზრდისათვის, რაც გამოიხატება ერთის მხრივ წარმოების ზრდაში, ხოლო მეორეს მხრივ დასაქმებულთა რაოდენობის გადიდებაში, ანუ მწარმოებლებს უნდა გაეზარდათ სოფლის მეურნეობაში წარმოებული პროდუქციის მოცულობა და დაესაქმებინათ მეტი ადამიანი.

იმის დასადგენად თუ რამდენად ეფექტური იყო სახელმწიფოს მიერ გამოყოფილი სუბსიდირები და რამდენად საჭიროა მომავალში მსგავსი პოლიტიკის გაგრძელება, უნდა განისაზღვროს ის ამოცანები და მიზნები რომელსაც ითვალისწინებს სუბსიდირების პოლიტიკა.

სოფლის მეურნეობის სუბსიდირების უმთავრეს მიზანს წარმოადგენს ცალკეული აგრარული მიმართულებებისათვის ბიძგის მიცემა. მსოფლიოს მასშტაბით თითქმის ყველა ქვეყანა აქტიურად ერევა აგრარულ სფეროში. მოცემული დარგი გამოირჩევა არასტაბილურობით, რაც აისახება პროდუქციის ფასზეც. აღნიშნულის მიზეზს წარმოადგენს ისეთი ფაქტორები როგორიცაა ამინდის ცვლილება, სხვადასხვა მავნებელი, დაავადებები და სხვა. ყოველივე დიდ ზიანს აყენებს ფერმერს, რაც ზრდის მის დანახარჯებს. ამ ფაქტორების გარეშეც ეკონომიკის მოცემული სფერო საკმაოდ ხარჯიანია. ამას ემატება საერთაშორისო ბაზრებზე მძაფრი კონკურენცია, რაც საბოლოო ჯამში ფერმერს წამგებიან მდგომარეობაში აყენებს. პრობლემა მით უფრო მწვავედება, რაც უფრო შეზღუდულია რესურსები. მაგალითად საქართველოში სოფლად ფერმერთა უმეტესობის საშუალო მიწის ფართობი დაახლოებით არ აღემატება 5 ჰექტარს. ასეთი მცირე რესურსის პირობებში მსხვილ იმპორტიორთან კონკურენციაში შესვლა შეუძლებელია. ამ და სხვა მიზეზების გამო აგრო სფეროს სუბსიდირება ფართოდ გამოიყენება. სოფლის მეურნეობის სუბსიდირებას გარდა ეკონომიკურისა, სოციალური შინაარსიც აქვს. ჩვენს ქვეყანაში სოფლად მოსახლეობის თითქმის ნახევარი ცხოვრობს, 2001- 2020 წლებში შეინიშნება მოსახლეობის რიცხოვნობის შემცირება (იხ. ცხრილი №1).

იმისათვის, რათა არ მოხდეს სოფლების მასობრივი დაცლა მკვიდრი მოსახლეობისაგან, მათ უნდა ჰქონდეთ შესძლებლობა დასაქმდნენ ადგილზე. რასაც კიდევ უფრო ხელი უნდა შეუწყოს სოფლის მეურნეობის პროდუქციის გადამამუშავებელმა სანარმოებმა, იმით რომ ძირითადად იმუშაოს ადგილობრივ სამამულო პროდუქციაზე. ასევე სოფლის მეურნეობის ძირითადმა პრი-

სოფლის მოსახლეობის რიცხოვნობა წლის დასაწყისისათვის

წელი	სოფლის მოსახლეობა (ათასი კაცი)	სოფლის მოსახლეობა პროცენტობით მთელ მოსახლეობასთან
2001	1 807.2	44.8
2002	1 744.2	43.7
2003	1 730.6	43.6
2004	1 717.7	43.6
2005	1 703.8	43.5
2006	1 691.4	43.5
2007	1 683.2	43.5
2008	1 672.3	43.5
2009	1 665.4	43.5
2010	1 654.5	43.5
2011	1 643.4	43.5
2012	1 610.0	43.1
2013	1 599.7	43.0
2014	1 595.7	42.9
2015	1 586.3	42.6
2016	1 577.1	42.3
2017	1 564.5	42.0
2018	1 554.8	41.7
2019	1 539.1	41.3
2020	1 522.4	41.0

წყარო: <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/196/soflis-meurneoba>

ორიტეტულმა დარგებმა, როგორებიცაა: მევენახეობა, მეციტრუსეობა, მემარცვლეობა და ა.შ. შეძლონ კონკურენტუნარიანი საექსპორტო პროდუქციის წარმოება და ამით შექმნან ქვეყნისათვის საჭირო სტრატეგიული საქონელი საერთაშორისო ბაზრისათვის.

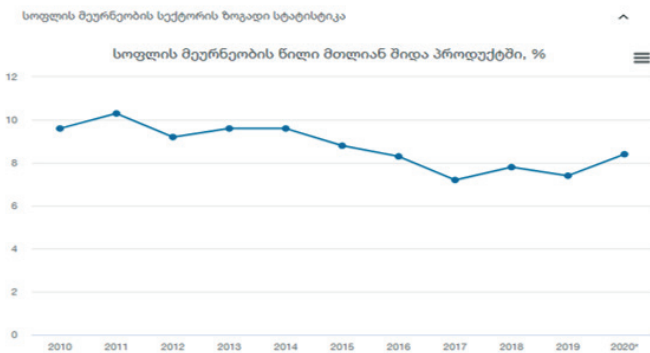
აგრო სექტორის აქტიური მხარდაჭერა სახელმწიფომ 2013 წლიდან დაიწყო. ახალი მთავრობის მიერ ეს დარგი პრიორიტეტულად გამოცხადდა რაც გაიწერა კიდევ მთავრობის სტრატეგიაში „საქართველო 2020“. სწორედ აღნიშნულის საფუძველზე ბიძგი მიეცა ახალი პროგრამების განხორციელებას, რომლებიც ნაწილობრივ ან სრულად გულისხმობენ სუბსიდირების მექანიზმის გამოყენებას. სუბსიდირების პოლიტიკის განხორციელების პროცესში აუცილებელია მისი ეფექტიანობის განსაზღვრა. რადგან ბიუჯეტიდან მილიონობით ლარი ყოველწლიურად მიემართება სოფლის მეურნეობაში სხვადასხვა პროგრამების სახით, რომელთა ეფექტურობა კითხვის ნიშნის ქვეშ დგას. ზოგადად სუბსიდირება არ არის კარგი გამოსავალი თუმცა აუცილებლობიდან გამომდინარე ფართოდ გამოიყენებოდა და გამოიყენება ხელისუფლებების მიერ. სხვადასხვა ხელისუფლების მიერ ხდებოდა არაერთი პროგრამის დაფინანსება, რათა მომხდარიყო სასოფლო-სამეურნეო საწარმოების და ფერმერების ნახალისება და მნიშვნელოვანი რესურსები

დაიხარჯა სუბსიდირებაზე. ხარჯებმა ამ მიმართულებით მატება 2013 წლიდან დაიწყო. 2013 წლის ბიუჯეტი შეიცავდა მნიშვნელოვან თანხებს განსაკუთრებით აგრო მიმართულებით სუბსიდირებისათვის. 2014 წლიდან საფუძველი ჩაეყარა ახალ პროგრამას სახელწოდებით „ანარმეო საქართველოში“. ეს პროგრამა იქცა ბიზნესის სახელმწიფო სუბსიდირების უმთავრეს ბერკეტად, აგრო სუბსიდირებთან ერთად. პროგრამა თავიდან საპილოტე რეჟიმში გაეშვა, თუმცა დროთა განმავლობაში მას დაემატა არაერთი მიმართულება და დღეს ის მსხვილი პროექტია. აღსანიშნავია, რომ უკანასკნელ წლებში ასევე განხორციელდა მთელი რიგი ცვლილებები საგადასახადო კოდექსში, შეიცვალა მოგების გადასახადის გადახდის წესი, შემცირდა ზოგიერთი გადასახადით დაბეგვრის წესი, მსგავსი ქმედებები სუბსიდირების ირიბ ფორმას წარმოედგენს.

„ანარმეო საქართველოში“. პროგრამის მიზანია საქართველოში მენარმეობის განვითარება, ახალი საწარმოების შექმნისა და არსებული საწარმოს გაფართოების ან გადაიარაღების ხელშეწყობა. განსაკუთრებით პროგრამის ორიენტირია ქართული საწარმოების მხარდაჭერა, მათი მოგების გაზრდა და გლობალური კონკურენტუნარიანობის ამაღლება. აღსანიშნავია ერთი საინტერესო გარემოება 2013 წელს როდესაც დაიწყო

სახელმწიფოს მხრიდან მნიშვნელოვანი ინვესტიციების განხორციელება, სოფლის მეურნეობის წილი მშპ-ში შეადგენდა 9.4 პროცენტს, თუ მას შევადარებთ 2017 წელს, როდესაც 4 წლიანი მსხვილი დახმარების მიუხედავად, წილი შემცირებულია და შეადგენს 7.2%-ს. ასევე შემცირების ტენდენციებია შემდეგ ბოლო სამ წელშიც 2018 წელს 7.8 %, 2019 წელს 7,4% და 2020 წელს 8,4% -ია.

ამრიგად, მიუხედავად მნიშვნელოვანი სახელმწიფო ინვესტირებისა სოფლის მეურნეობის წილი მშპ-ში მაინც უცვლელია და უკანასკნელ წლებში კლებადობის ტენდენციითაც ხასიათდება. აღნიშნული ნათლად ჩანს დიაგრამა 1.

წყარო: <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/196/soflis-meurneoba>

სუბსიდირების მექანიზმის მთავარი საზომი საწარმოების მიერ წარმოების მოცულობის ცვლილების მაჩვენებელია. მოზიდული კაპიტალი სტიმულია წარმოების გასაფართოებლად. იმისთვის რათა უფრო თვალნათლივი იყოს თუ ზრდის რა ტენდენციას წარმოებულ პროდუქციასთან დაკავშირებით, საჭიროა მოხდეს წინა წელთან შედარებით შემდგომ წლებში ზრდის მაჩვენებლის ურთიერთშედარება აგრეთვე განისაზღვროს საშუალო წლიური ზრდის მაჩვენებელი (იხ. ცხრილი 2).

ცხრილში თვალნათლივ ჩანს ყოველ მომდევნო წელს რა პროცენტობით ხდებოდა წინა წელთან შედარებით წარმოებული პროდუქციის რაოდენობის ზრდა. კერძოდ ამკარაა მკვეთრი ვარდნა 2008 და 2009 წლებში, 2008-ში სოფლის მეურნეობაში წარმოებული პროდუქციის რაოდენობა შემცირდა 2007 წელთან შედარებით -2,13 პროცენტით ხოლო 2009 წელს 2008 წელთან შედარებით -5,93%-ით. კრიზისული მდგომარეობიდან გამოსვლა იწყება 2010 წლიდან (ზრდა 8,18%).

მონაცემების მიხედვით 2 დიდი ზრდის წელია 2011 (19,28%) და 2013 (14,35%). პირველი მათგანი შეგვიძლია განვიხილოთ როგორც კრიზისიდან გამოსვლის ნიშანი. 2010 წელს წარმოებული პროდუქცია თითქმის უთანაბრდება 2007 წლისას, ხოლო 2011-ში პირველად აჭარბებს კრიზისამდე მაჩვენებელს. 2012 წელს კვლავ მცირდება და თითქმის უტოლდება 2007 წლის წარმოების მოცულობას. ამკარაა რომ 2008 და 2009 წლების ჩავარდნა გააბათილა 2010 და 2011 წლების ზრდის ტენდენციამ.

ცხრილი 2.

სოფლის მეურნეობის სფეროში წარმოებული პროდუქცია 2006-20 (მილიონი ლარი)

წელი	პროდ. გამოშვება	ცვლილება	ცვლილება %	ცვლილების ტემპი%
2006	2134,2	1,00	0,00	0,00
2007	2250,9	1,05	105,47	5,47
2008	2202,9	0,98	97,87	-2,13
2009	2072,2	0,94	94,07	-5,93
2010	2241,8	1,08	108,18	8,18
2011	2674	1,19	119,28	19,28
2012	2807,2	1,05	104,98	4,98
2013	3210	1,14	114,35	14,35
2014	3387,5	1,06	105,53	5,53
2015	3652,7	1,08	107,83	7,83
2016	3854	1,06	105,51	5,51
2017	3921,8	1,02	101,76	1,76
2018	4552,8	1,16	116,09	16,09
2019	4834,6	1,06	106,19	6,19
2020*	5471,7	1,13	113,18	13,17

* წინასწარი მონაცემები.

https://www.geostat.ge/media/31931/soflis_meurneoba_2019.pdf

<https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/196/soflis-meurneoba>

მეორე დიდი მატება უკავშირდება სწორედ 2013 წელს, როცა სოფლის მეურნეობა პრიორიტეტულ დარგად გამოცხადდა და დაიწყო სხვადასხვა სუბსიდირების პროგრამების განხორციელება. აღსანიშნავია, ერთი გარემოება სოფლის მეურნეობის სამინისტროს დაფინანსება ჯერ კიდევ 2012 წელს გაიზარდა ხოლო 2013 წელს ცოტათი შეამცირდა კიდევ. ასე რომ დიდი ალბათობით 2013 წლის ზრდაზე გავლენა 2012 წლის სახელმწიფო სუბსიდიებმაც განაპირობა.

2014 და 2017 წლის ზრდის ტემპები წინა წელთან შედარებით თითქმის ტოლია. 2017 წელს ადგილი აქვს ყველაზე დაბალ ზრდას წინა წელთან შედარებით (1,76%). გასათვალისწინებელია რომ ასეთი მცირე ზრდა ამოვარდნილია ტრენდიდან. მართალია 2017 წელს დაფინანსება შემცირდა, თუმცა ის კვლავ დარჩა სოლიდური, გასათვალისწინებელია ისიც, რომ მის წინმსწრებ წელს ანუ 2016 წელს სამინისტროს მიერ მიღებული ასიგნებების მოცულობამ მაქსიმუმს მიაღწია მთელი ათწლეულის განმავლობაში (321,4 მილიონი ლარი). 2018 წელს ზრდის ტემპი წინა წელთან შედარებით 16,69%-ით გაზარდილია, მაგრამ 2019 წელს იგი შემცირებულია და შეადგინა 6,19%, ხოლო 2020 წელს 2019 წელთან შედარებით გაიზარდა და შეადგინა 13,17%. ყოველივე აღნიშნული მიუთითებს, იმას რომ აუცილებელია სოფლის მეურნეობის პროდუქციის ზრდა, რისთვისაც საჭიროა სახელმწიფოს მხარადაჭერა და შესაბამისად „დღეს, ანტიკრიზისული გეგმის მიხედვით, მობილიზებულია ათეულობით მილიონი ლარი. მიზანი ერთია, COVID-19-ის გავრცელებით გამოწვეული ზიანი მინიმუმამდე დავიდეს და ქვეყნის ეკონომიკა პანდემიამდე არსებულ ნიშნულს მაქსიმალურად სწრაფად დაუბრუნდეს. მთავ-

რობის ანტიკრიზისული გეგმის ფარგლებში, ფერმერები მნიშვნელოვან დახმარებას უკვე იღებენ.“ <https://tbclearing.ge/blog/blog-agro-programs>

დასკვნა

ამრიგად, სუბსიდირების სახელმწიფო პროგრამები მრავალმხრივია და მათი რიცხვი ყოველწლიურად მატულობს. ასეთ პირობებში კიდევ უფრო მნიშვნელოვანია სუბსიდირების პოლიტიკის სწორი დაგეგმვა და რეალიზაცია. ასეთი პოლიტიკის ნებისმიერი ელემენტი კავშირში უნდა იყოს ფინანსური პოლიტიკის სხვა ელემენტებთან. ჩვენს რეალობაში არის შემთხვევები როდესაც სახელმწიფოს მხრიდან ფერმერული მეურნეობების დახმარება ერთჯერადი ხასიათისაა და მას არ მოსდევს სხვა რაიმე ღონისძიებები რომელიც ხელს შეუწყობდა დარგის განვითარებას. არსებული წყაროების და სტატისტიკის საფუძველზე შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ სახელმწიფოს მხრიდან გაცემულმა სხვადასხვა ტიპის ვაუჩერებმა და ერთჯერადი დახმარების პროგრამებმა გამოიღო მხოლოდ მიმდინარე ეფექტი.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. გ. თეთრაძე, პ. კოლუაშვილი, აგრარული რისკები, აგროდაზღვევისა და აგროდაკრედიტების პრობლემები, ჟურნალი „ეკონომიკა“ №1 2017 წ.;
2. <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/196/soflis-meurneoba>;
3. https://www.geostat.ge/media/31931/soflis_meurneoba_2019.pdf;
4. <https://tbclearing.ge/blog/blog-agro-programs>.